

Wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 30 czerwca 2020 roku (III AUa 129/20)

W prawie ubezpieczeń społecznych nabycie prawa in abstracto nie aktualizuje obowiązku instytucji ubezpieczeniowej do ustalenia i realizacji świadczenia, bez uprzedniego podjęcia przez ubezpieczonego stosownej czynności, to jest złożenia wniosku emerytalnego (rentowego), przez którą to czynność wnioskodawca ujawnia się jako uprawniony do świadczenia i zainteresowany jego realizacją.

Przewodniczący: SSA Barbara Białecka (sprawozdawca)

Sędzia: SA Urszula Iwanowska

Sędzia: SA Romana Mrotek

Sąd Apelacyjny po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w dniu 30 czerwca 2020 r. w Szczecinie, sprawy W.K. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych (...), o rekompensatę, na skutek apelacji ubezpieczonego od wyroku Sądu Okręgowego w S. z dnia 13 stycznia 2020 r., sygn. akt (...), oddalił apelację.

Uzasadnienie

Decyzją z dnia 24 lipca 2019 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych (...), po rozpatrzeniu wniosku W.K. z dnia 6 lutego 2019 r., odmówił ubezpieczonemu przyznania rekompensaty z tytułu pracy w warunkach szczególnych zgodnie z art. 21 ust. 1 ustawy o emeryturach pomostowych, ponieważ na dzień 1 stycznia 2009 r.

ubezpieczony udowodnił 13 lat, 9 miesięcy i 29 dni okresów w szczególnych warunkach, zamiast 15 lat wymaganych ustawą.

Odwołanie od powyższej decyzji wniósł ubezpieczony, domagając się jej zmiany i przyznania rekompensaty z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze. Ubezpieczony wskazał, że na potrzeby ustalenia prawa do rekompensaty, winny być zsumowane okresy jego zatrudnienia: w (...) S.A. od 7 czerwca 1994 r. do 31 grudnia 2008 r. oraz w (...) w S., od 1 grudnia 1979 r. do 31 grudnia 1983 r. Ubezpieczony podał, że w S. w zakładzie (...) pracował na stanowisku starszego mistrza produkcji mydła toaletowego, bezpośrednio na hali produkcyjnej. Wskazał również, że obecnie nie jest już możliwe uzyskanie świadectwa wykonywania pracy w warunkach szczególnych lub w szczególnym charakterze za okres pracy w (...) w S., ponieważ zakład ten nie istnieje, a żadna dokumentacja nie została przekazana do archiwum.

W odpowiedzi na odwołanie organ rentowy wniósł o jej oddalenie. W uzasadnieniu swojego stanowiska organ rentowy wskazał, że okres pracy ubezpieczonego w (...) w S., od 1 grudnia 1979 r. do 12 listopada 1983 r., zaliczony został do ogólnego stażu pracy, jednakże nie może zostać zaliczony do stażu pracy w warunkach szczególnych, ponieważ zwykle świadectwo pracy nie informuje, w jakim okresie wnioskodawca był mistrzem, a w jakim kierownikiem działu.

Odwołujący oświadczył na rozprawie w dniu 13 stycznia 2020 r., że nie składał wniosku o emeryturę wcześniejszą ani o emeryturę pomostową. Ponadto zaznaczył, że w niniejszym postępowaniu dochodzi zaliczenia okresu pracy na stanowisku starszego mistrza, a nie kierownika albowiem okres ten jest wystarczający.

Wyrokiem z dnia 13 stycznia 2020 r. Sąd Okręgowy w S. (...) Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych oddalił odwołanie.

Powyższe orzeczenie Sąd Okręgowy oparł o następujące ustalenia faktyczne i rozważania prawne:

W.K. urodził się w dniu (...) października 1950 r. W dniu (...) października 2016 r. ubezpieczony złożył wniosek o emeryturę. W wykonaniu tego wniosku, Zakład Ubezpieczeń Społecznych (...) decyzją z dnia (...) 2016 r. przyznał W.K. prawo do emerytury od (...) października 2016 r., tj. od dnia osiągnięcia wieku emerytalnego. Wpłata emerytury została zawieszona, ponieważ ubezpieczony kontynuował zatrudnienie.

Decyzją z dnia 17 listopada 2016 r. organ rentowy podjął wypłatę emerytury od 1 listopada 2016 r., tj. od miesiąca zgłoszenia wniosku.

W dniu 7 lutego 2019 r. W.K. złożył wniosek o przyznanie mu rekompensaty z tytułu wykonywania pracy w szczególnych warunkach w (...) S.A. od 7 czerwca 1994 r. do 31 grudnia 2008 r. na podstawie świadectwa pracy w warunkach szczególnych z dnia 31 października 2016 r. oraz w (...) w S. od 1 grudnia 1979 r. do 12 listopada 1983 r. Jednocześnie ubezpieczony wskazał, że nie posiada świadectwa pracy w warunkach szczególnych za okres pracy w (...), ponieważ dokumentacja została zniszczona.

Organ rentowy rozpoznając powyższy wniosek, uwzględnił staż pracy wnioskodawcy w warunkach szczególnych z tytułu zatrudnienia w (...) S.A., w wymiarze 13 lat, 9 miesięcy i 29 dni.

W okresie od 1 grudnia 1979 r. do 31 grudnia 1983 r. W.K. zatrudniony był w pełnym wymiarze czasu pracy w (...) w S., na stanowiskach starszego mistrza, a następnie kierownika działu. Od 1 grudnia 1979 r. do połowy 1982 r., tj. do końca czerwca 1982 r., ubezpieczony pracował na stanowisku mistrza. Jego praca na tym stanowisku polegała na nadzorowaniu pracy na dziale produkcji mydła, ubezpieczony osobiście sprawdzał jakość produkcji, odbywał obchód techniczny – tj. sprawdzał stan techniczny urządzeń produkcyjnych. W trakcie tego zatrudnienia ubezpieczony w okresie od 1 grudnia 1979 r. do 30 czerwca 1982 r. stale oraz w pełnym wymiarze czasu pracy wykonywał pracę w szczególnych warunkach – prace związane z kontrolą międzyoperacyjną i kontrolą jakości produkcji i usług oraz jako dozór inżynieryjno-techniczny, wymienione w wykazie A działu XIV poz. 24 wg rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. (Dz.U. nr 8, poz. 43).

Ubezpieczony na dzień 31 grudnia 2009 r. udokumentował staż pracy w warunkach szczególnych w wymiarze ponad 15 lat.

Po ustaleniu powyższego stanu faktycznego oraz na podstawie przepisów prawa niżej powołanych Sąd Okręgowy uznał odwołanie ubezpieczonego za niezasadne.

Sąd pierwszej instancji zaznaczył, że przedmiotem sporu było ustalenie, czy ubezpieczony spełnia przesłanki do uwzględnienia w wysokości należnej mu emerytury, rekompensaty z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, w szczególności, czy posiada wymagany 15-letni okres zatrudnienia w warunkach szczególnych. Organ rentowy w skarżonej decyzji odmówił bowiem prawa do tego świadczenia argumentując, że ubezpieczony na dzień 1 stycznia 2009 r. nie wykazał 15 lat pracy w warunkach szczególnych – nie uznał za pracę w warunkach szczególnych zatrudnienia ubezpieczonego w (...) w S., od 1 grudnia 1979 r. do 31 grudnia 1983 r.

Sąd Okręgowy podkreślił, że sam fakt zatrudnienia wnioskodawcy w powyższym zakładzie pracy był niesporny – okres tego zatrudnienia ZUS zaliczył bowiem do ogólnego stażu pracy wnioskodawcy. Spornym pozostawał charakter pracy

wykonywanej przez wnioskodawcę w tym okresie, tj. czy była to praca wykonywana w warunkach szczególnych.

Jednocześnie sąd pierwszej instancji wyjaśnił, że do oceny pracy wykonywanej w warunkach szczególnych lub w szczególnym charakterze konieczne jest odwołanie się do przepisów ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (t.j. Dz.U. z 2016 r., poz. 887 ze zm.), gdzie wskazano, że rodzaje prac lub stanowisk oraz warunki, na podstawie których osobom wymienionym w art. 32 ust. 2 i 3 przysługuje prawo do emerytury, ustala się na podstawie przepisów dotychczasowych (ust. 4 art. 32). Z kolei przepisy dotychczasowe to rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. nr 8, poz. 43 ze zm.).

W myśl § 3 powołanego rozporządzenia za okres zatrudnienia wymagany do uzyskania emerytury, zwany dalej „wymaganym okresem zatrudnienia”, uważa się okres wynoszący 20 lat dla kobiet i 25 lat dla mężczyzn, liczony łącznie z okresami równorzędnymi i zaliczalnymi do okresów zatrudnienia. Natomiast w myśl § 2 ust. 1 tego rozporządzenia – okresami pracy uzasadniającymi prawo do świadczeń na zasadach określonych w rozporządzeniu są okresy, w których praca w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze była wykonywana stale i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku pracy.

Z kolei, zgodnie z art. 32 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, za pracowników zatrudnionych w warunkach szczególnych uważa się pracowników zatrudnionych przy pracach o szczególnej szkodliwości dla zdrowia oraz o znacznym stopniu uciążliwości lub wymagających wysokiej sprawności psychofizycznej.

Następnie sąd pierwszej instancji wskazał, że prawidłowe rozumienie pojęcia pracy w warunkach szczególnych nie jest możliwe bez wnikliwej analizy rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze. Z zestawienia § 1 i 2 tego rozporządzenia wynika, że pracą w warunkach szczególnych warunkach jest praca świadczona stale i w pełnym wymiarze na stanowiskach wskazanych w załączniku do tego aktu.

Warunek wykonywania pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze stale i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku pracy jest spełniony tylko wówczas, gdy pracownik w ramach obowiązującego go pełnego wymiaru czasu pracy na określonym stanowisku pracy nie wykonuje czynności pracowniczych nie związanych z tym stanowiskiem pracy, ale stale, tj. ciągle wykonuje prace w szczególnych warunkach lub szczególnym charakterze (tak też Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 15 listopada 2000 r., II UKN 39/00,

OSNAP 202/11/272). Przy czym, okresy pracy w warunkach szczególnych, stosownie do § 2 ust. 2 rozporządzenia, stwierdza zakład pracy, na podstawie posiadanej dokumentacji, w świadectwie wykonywania prac w szczególnych warunkach, wystawionym według wzoru stanowiącego załącznik do przepisów wydanych na podstawie § 1 ust. 2 rozporządzenia, lub w świadectwie pracy. Jednak brak takiego świadectwa nie wyklucza dokonania ustalenia zatrudnienia w warunkach szczególnych innymi środkami dowodowymi w toku postępowania sądowego. Stanowisko takie wielokrotnie zajmował również Sąd Najwyższy, który między innymi w wyroku z dnia 2 lutego 1996 r., II URN 3/95 (OSNAP 1996/16/239) stwierdził, że w postępowaniu przed sądami pracy i ubezpieczeń społecznych okoliczności mające wpływ na prawo do świadczeń lub ich wysokości mogą być udowadniane wszelkimi środkami dowodowymi, przewidzianymi w Kodeksie postępowania cywilnego. Ograniczenia dowodowe zawarte w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie postępowania o świadczenia emerytalno-rentowe i zasad wypłaty tych świadczeń (Dz.U. nr 10, poz. 49 ze zm.) dotyczą wyłącznie postępowania przed tymi organami.

W związku z powyższym, w przypadku braku świadectwa, o którym mowa w § 2 ust. 2 powołanego wyżej rozporządzenia, czy też przy braku pełnych informacji w nim zawartych, okoliczność pracy w szczególnych warunkach ubezpieczony może dowodzić wszelkimi innymi środkami dowodowymi, zwłaszcza gdy zakład pracy już nie istnieje i nie może potwierdzić bądź zaprzeczyć pracy w takich warunkach.

Następnie Sąd Okręgowy podniósł, że w przedmiotowej sprawie ubezpieczony nie dysponował świadectwem wykonywania pracy w warunkach szczególnych w powołanym wyżej okresie, a jedynie tzw. zwykłym świadectwem pracy wskazującym, że od 1 grudnia 1979 r. do 31 grudnia 1983 r. zatrudniony był w pełnym wymiarze czasu pracy w (...) w S., na stanowiskach mistrza i kierownika działu. Charakter pracy wykonywanej przez wnioskodawcę w tym spornym okresie, Sąd ustalił na podstawie zeznań świadków i samego wnioskodawcy. Odwołujący podał, że domaga się zaliczenia do pracy w warunkach szczególnych pracy na stanowisku mistrza, którą to pracę wykonywał od 1 grudnia 1979 r. do połowy 1982 r., tj. do 30 czerwca 1982 r. W tym czasie do jego obowiązków należał ogólny nadzór nad działem produkcji mydła, ubezpieczony osobiście sprawdzał jakość produkcji, odbywał obchód techniczny – tj. sprawdzał stan techniczny urządzeń produkcyjnych.

Sąd pierwszej instancji ocenił jako wiarygodne również zeznania świadków L.K. oraz I.M., które w tożsamym okresie pracowały wspólnie z wnioskodawcą w zakładach (...) w S. i mają wiedzę, jaką pracę faktycznie wykonywał wnioskodawca. Zeznania te pochodzą od osób bezstronnych, a przy tym dobrze znających pracę odwołującego, są one bardzo zbieżne w swej treści i spójne ze stanowiskiem

wnioskodawcy wyrażonym w jego zeznaniach. Świadkowie zgodnie potwierdzili, że wnioskodawca stale i w pełnym wymiarze czasu pracy od lat 70-tych, pracował jako majster na dziale toaletowym, był ich przełożonym, pilnował pracowników, sprawdzał jakość mydła, sprawdzał maszyny produkujące mydło. Zeznali, że prace te ubezpieczony wykonywał przez 8 godzin dziennie.

Dodatkowo sąd meriti podniósł, że świadkowie pracujący na stanowiskach nadzorowanych w spornym okresie przez ubezpieczonego, otrzymali prawo do wcześniejszej emerytury z tytułu pracy w warunkach szczególnych. Nadto Sąd ten zaznaczył, że o ile brakuje dokumentu wskazującego na dokładną datę zmiany stanowiska ze stanowiska mistrza na kierownika, to zarówno ubezpieczony, jak i świadkowie konsekwentnie wskazywali, że była to połowa roku 1982, dlatego też Sąd poczynił takie ustalenia. Przy czym, Sąd podniósł także, że już sam okres do końca 1981 roku byłby wystarczający do uzupełnienia brakującego stażu do 15 lat pracy w warunkach szczególnych.

Reasumując, w ocenie Sądu Okręgowego zebrany materiał dowodowy pozwolił na ustalenie, że ubezpieczony w trakcie zatrudnienia w (...) w S., w okresie od 1 grudnia 1979 r. do 30 czerwca 1982 r., pracował na stanowisku mistrza i w tym czasie wykonywał stale i w pełnym wymiarze czasu pracę wymienioną w wykazie A dział XIV poz. 24 załącznika do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, tj. pracę polegającą na kontroli międzyoperacyjnej, kontroli jakości produkcji i usług, dozorcze inżynieryjno-technicznym na oddziałach i wydziałach, w których jako podstawowe wykonywane są prace wymienione w wykazie. Praca wnioskodawcy miała miejsca na wydziale produkcyjnym, gdzie wykonywane były prace wskazane w Dziale IV – W chemii, poz. 24 – Produkcja środków higieniczno-sanitarno-ochronnych oraz półproduktów do ich wyrobu, a zatem był zatrudniony przy pracach o znacznej szkodliwości dla zdrowia oraz o znacznym stopniu uciążliwości, jak również wymagającej wysokiej sprawności psychofizycznej ze względu na bezpieczeństwo własne lub otoczenia, co jest pracą w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze.

Po doliczeniu okresu od 1 grudnia 1979 r. do 30 czerwca 1982 r. do okresu pracy w warunkach szczególnych uwzględnionego przez ZUS w wymiarze 13 lat, 9 miesięcy i 29 dni, sąd pierwszej instancji ustalił, że ubezpieczony legitymuje się ponad 15-letnim okresem zatrudnienia w warunkach szczególnych.

Dalej Sąd Okręgowy wyjaśnił, że okoliczność ta nie jest jednak wystarczająca do przyznania prawa do rekompensaty. Za zasadne Sąd ten uznał bowiem stanowisko organu rentowego, który podniósł, że mimo spełnienia przesłanki posiadania 15 lat pracy w warunkach szczególnych na dzień 1 stycznia 2009 r., ubezpieczony nie spełnił warunków do przyznania prawa do rekompensaty. Organ przywołał wyrok

Sądu Najwyższego z dnia 16 maja 2018 r., III UK 88/17 i wskazał, że na dzień 1 stycznia 1999 r. ubezpieczony mógł się starać o emeryturę wcześniejszą z art. 184 z tytułu pracy w warunkach szczególnych, spełniał warunki ogólnego stażu pracy oraz udowodnił przed 1 stycznia 1999 r. wymagany okresy pracy w warunkach szczególnych, a nieskorzystanie z tego prawa, czy też z prawa o ubieganie się o emeryturę pomostową, pozbawiło go prawa do rekompensaty. Zaś odwołujący oświadczył, że nie składał wniosku o emeryturę wcześniejszą ani o emeryturę pomostową oraz, iż nie miał przymusu złożenia wniosków o któreś z wymienionych świadczeń.

Sąd Okręgowy podzielił stanowisko Sądu Najwyższego wyrażone w uzasadnieniu przywołanego wyroku z dnia 16 maja 2018 r., III UK 88/17.

Podstawą rozstrzygnięcia w tym zakresie były przepisy art. 21 ust. 1 i 2, art. 2 ust. 5 i art. 23 ust. 2 ustawy z dnia 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych (t.j. Dz.U. z 2017 r., poz. 965 ze zm.). Zgodnie z tym pierwszym przepisem, rekompensata przysługuje ubezpieczonemu, jeżeli ma okres pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze w rozumieniu przepisów ustawy o emeryturach i rentach z FUS, wynoszący co najmniej 15 lat. Stosownie zaś do ust. 2 cytowanego wyżej art. 21, prawo do rekompensaty nie przysługuje osobom, które nabyły prawo do emerytury przyznawanej na zasadach wynikających z ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Z treści art. 2 pkt 5 ustawy o emeryturach pomostowych wynika z kolei, że rekompensata stanowi odszkodowanie za utratę możliwości nabycia prawa do emerytury wcześniejszej z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze dla osób, które nie nabędą miały prawa do emerytury pomostowej. Natomiast art. 23 ust. 2 ustawy o emeryturach pomostowych wskazuje, że rekompensata przyznawana jest w formie dodatku do kapitału początkowego, natomiast kapitał początkowy ustala się dla ubezpieczonych urodzonych po dniu 31 grudnia 1948 r., za których były opłacane składki na ubezpieczenia społeczne przed 1 stycznia 1999 r. (art. 173 ustawy emerytalnej).

Następnie sąd pierwszej instancji wyjaśnił, że warunek sformułowany w art. 21 ust. 2 ustawy o emeryturach pomostowych należy rozumieć w taki sposób, iż rekompensata przysługuje ubezpieczonym objętym systemem zdefiniowanej składki, którzy przed osiągnięciem podstawowego wieku emerytalnego nie nabyli prawa do emerytury z FUS obliczonej według formuły zdefiniowanego świadczenia. Natomiast w art. 2 pkt 5 sformułowana została definicja rekompensaty, która w rozumieniu ustawy oznacza odszkodowanie za utratę możliwości nabycia prawa do wcześniejszej emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze dla osób, które nie nabędą prawa do emerytury pomostowej. Samo pojęcie rekompensaty zgodnie ze słownikiem języka polskiego oznacza zrównoważenie, wyrównanie braku, niedoboru, ujemnego charakteru czegoś,

zlikwidowanie poniesionych przez kogoś strat lub doznanych krzywd; to, co równoważy braki, straty lub krzywdy (patrz: Słownik języka polskiego PWN, 2017).

Dalej sąd *meriti* wyjaśnił, że rekompensata w rozumieniu ustawy służyć ma zniwelowaniu negatywnych skutków wejścia w życie ustawy o emeryturach pomostowych przy jednoczesnym ograniczeniu czasowym i wiekowym obowiązywania przepisów ustawy emerytalnej w zakresie możliwości nabywania prawa do emerytury w obniżonym wieku emerytalnym (art. 184 w związku z art. 32 ustawy emerytalnej). Ustanowienie rekompensaty ma zatem stanowić szczególnego rodzaju odszkodowanie dla tych osób, które wskutek zmiany stanu prawnego z dniem 1 stycznia 2009 r. w związku z wejściem w życie ustawy o emeryturach pomostowych, znacząco ograniczającej krąg osób uprawnionych do tych uprzywilejowanych świadczeń z uwagi na charakter wykonywanej pracy, przy jednoczesnym ograniczeniu do 31 grudnia 2008 r. (art. 46 ust. 1 pkt 2 ustawy emerytalnej) możliwości nabywania prawa do emerytury wcześniejszej z ustawy emerytalnej, nie nabędą prawa do żadnego z tych świadczeń.

Natomiast przez nabycie prawa należy rozumieć – art. 100 ust. 1 ustawy emerytalnej – spełnienie wszystkich przesłanek do świadczenia. Powołany przepis ustanawia generalną zasadę, zgodnie z którą prawo do świadczeń określonych w ustawie powstaje z dniem spełnienia wszystkich warunków wymaganych do nabycia tego prawa. Nabycie prawa do świadczenia następuje więc *ex lege* i co do zasady nie jest uzależnione ani od złożenia przez ubezpieczonego stosownego wniosku, ani też od ustalenia (potwierdzenia) tego prawa decyzją organu rentowego, która ma jedynie charakter deklaratoryjny (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 15 marca 2018 r., I UK 209/17).

Przesłankami uprawniającymi do rekompensaty są zatem:

- a) utrata przez ubezpieczonego możliwości przejścia na emeryturę („wcześniejszą”) w związku z wygaśnięciem po dniu 31 grudnia 2008 r. – w stosunku do ubezpieczonych urodzonych po dniu 31 października 1948 r., a przed dniem 1 stycznia 1969 r. – podstawy normatywnej przewidującej takie uprawnienie;
- b) niespełnienie przez ubezpieczonego warunków uprawniających go do emerytury pomostowej na zasadach wynikających z przepisów o emeryturach pomostowych;
- c) legitymowanie się przez ubezpieczonego co najmniej 15-letnim okresem pracy w szczególnych warunkach lub pracy w szczególnym charakterze w rozumieniu przepisów o emeryturach i rentach z FUS;
- d) nieuzyskanie przez ubezpieczonego prawa do emerytury według zasad przewidzianych w ustawie o emeryturach i rentach z FUS. (por. Ustawa o emeryturach pomostowych. Komentarz pod red. Beaty Gudowskiej 2013, wyd. 1/Wajda).

Przedstawioną powyżej wykładnię Sąd Okręgowy podzielił w całości wskazując, że rekompensata nie jest odszkodowaniem za wykonywanie pracy w szczególnych warunkach, lecz dotyczy utraty możliwości nabycia prawa do emerytury w obniżonym wieku.

W.K. nie spełnia łącznie wymienionych w ustawie o emeryturach pomostowych przesłanek uprawniających do rekompensaty, ponieważ wnioskodawca spełniał warunki i mógł ubiegać się o prawo do wcześniejszej emerytury na podstawie art. 184 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z FUS oraz o prawo do emerytury pomostowej, lecz z własnego wyboru nie złożył wniosku o żadne z tych świadczeń i nie zrealizował swego prawa. Fakt, że ubezpieczony nie skorzystał z możliwości przejścia na emeryturę w obniżonym wieku nie stanowi – w świetle przepisu art. 2 ust. 5 ustawy o emeryturach pomostowych – podstawy do wypłaty mu rekompensaty. Wykonywanie pracy do ukończenia tzw. powszechnego wieku emerytalnego, pozwoliło mu zwiększyć kwotę odprowadzonych składek na emeryturę i w efekcie uzyskać wyższe świadczenie.

Wobec powyższego organ rentowy zasadnie odmówił ubezpieczonemu przyznania prawa do rekompensaty.

Mając na uwadze powyższe Sąd Okręgowy stwierdził, że zaskarżona decyzja jest prawidłowa i na podstawie art. 477¹⁴ § 1 k.p.c. oddalił odwołanie.

W wywiedzionej od powyższego wyroku apelacji ubezpieczony podniósł zarzut niewyjaśnienia wszystkich okoliczności w sprawie oraz naruszenia art. 21 ust. 1 ustawy o emeryturach pomostowych poprzez błędną jego wykładnię i brak zastosowania w niniejszej sprawie.

Zdaniem apelującego błędnie zastosowano wykładnię zawartą w orzeczeniu III UK 88/17 i błędnie ustalono, iż ubezpieczony miał okres uprawniający do emerytury pomostowej. Ubezpieczony nie dysponował świadectwem pracy w warunkach szczególnych i domagał się tego w procesie. Skarżący nie mógł przejść ani na emeryturę pomostową ani na żadną wcześniejszą, albowiem wówczas nie miał wykazanego okresu 15 lat pracy w warunkach szczególnych. Okoliczność tę wykazał dopiero w procesie, wobec czego nie miał możliwości nabycia emerytury w wieku obniżonym.

W odpowiedzi na apelację organ rentowy wniósł o jej oddalenie w całości.

Sąd Apelacyjny rozważył, co następuje:

Apelacja ubezpieczonego nie zasługiwała na uwzględnienie.

Na wstępie, uwzględniając treść art. 387 § 2¹ pkt 1 k.p.c., wskazać należy, że Sąd Apelacyjny dokonując własnej oceny przedstawionego pod osąd materiału

procesowego stwierdził, że Sąd Okręgowy w sposób prawidłowy przeprowadził postępowanie dowodowe, a poczynione ustalenia faktyczne nie są wadliwe i znajdują odzwierciedlenie w treści przedstawionych w sprawie dowodów. Sąd odwoławczy ustalenia Sądu Okręgowego podziela i nie znajduje potrzeby ponownego ich szczegółowego przytaczania.

W niniejszej sprawie Sąd Odwoławczy skorzystał z możliwości rozpoznania sprawy na posiedzeniu niejawnym nie znajdując przesłanek do skierowania sprawy na rozprawę (art. 374 k.p.c.).

W treści wywiedzionej apelacji ubezpieczony podnosił, że dopiero w niniejszym postępowaniu wykazane zostało, iż legitymuje się co najmniej 15-letnim okresem pracy w warunkach szczególnych. Jego zdaniem nie miał on przymusu składania wcześniej wniosku o przyznanie emerytury w wieku obniżonym.

Z ustaleń faktycznych poczynionych przez Sąd Okręgowy wynika, że ubezpieczony mógł się starać o emeryturę wcześniejszą z art. 184 z tytułu pracy w warunkach szczególnych, spełniał warunki ogólnego stażu pracy oraz udowodnił przed 1 stycznia 1999 r. wymagany okresy pracy w warunkach szczególnych. Niemniej jednak ubezpieczony po tej dacie pozostawał w zatrudnieniu i pracował do osiągnięcia powszechnego wieku emerytalnego. Dopiero w dniu (...) października 2016 r. ubezpieczony złożył wniosek o emeryturę, która została mu przyznana od (...) października 2016 r., tj. od dnia osiągnięcia wieku emerytalnego. Wpłata emerytury została zawieszona, ponieważ ubezpieczony kontynuował zatrudnienie. Decyzją z dnia 17 listopada 2016 r. organ rentowy podjął wypłatę emerytury od 1 listopada 2016 r., tj. od miesiąca zgłoszenia wniosku.

Spornym na etapie postępowania apelacyjnego pozostawała natomiast kwestia, czy ubezpieczonemu przysługiwało prawo do rekompensaty, pomimo iż nie skorzystał on z możliwości przejścia na emeryturę w obniżonym wieku.

W wyroku z dnia 16 maja 2018 r., III UK 88/17 (OSNP 2019/2/23) oraz w postanowieniu z dnia 6 września 2018 r., II UK 410/17 (LEX nr 2542302) Sąd Najwyższy wyczerpująco wyjaśnił, że zgodnie z definicją zawartą w art. 2 pkt 5 ustawy, rekompensata to odszkodowanie za utratę możliwości nabycia prawa do wcześniejszej emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze dla osób, które nie nabydą prawa do emerytury pomostowej. Gramatyczna wykładnia ustawowej definicji rekompensaty jednoznacznie wskazuje, że świadczenie to dotyczy takich ubezpieczonych, którzy nie mogą nabyć prawa do emerytury pomostowej i którzy równocześnie utracili możliwość nabycia prawa do emerytury w obniżonym wieku emerytalnym z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, to znaczy takich ubezpieczonych, którzy nie spełnili łącznie wyżej określonych warunków przewidzianych w art. 32, art. 46 lub art. 184 ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Potwierdzeniem tej tezy jest wykładnia

art. 2 pkt 5 dokonywana z uwzględnieniem reguł funkcjonalnych (celowościowych). Celem tego przepisu jest bowiem przyznanie odszkodowania za rzeczywistą utratę określonych uprawnień, co oznacza, że musi dotyczyć tylko tych ubezpieczonych, którzy ze względu na niespełnienie choćby jednego ustawowego warunku (wieku, ogólnego stażu emerytalnego) nie mogli skorzystać z dotychczasowych regulacji i nabyć prawa do emerytury w wieku niższym niż powszechny wiek emerytalny, a także nie mogą skorzystać z regulacji nowych, przewidzianych ustawą o emeryturach pomostowych. Nie dotyczy to natomiast ubezpieczonych, którzy po spełnieniu wszystkich ustawowych warunków wcześniejszego przejścia na emeryturę nie zrealizowali tego uprawnienia. Również regulacja art. 21 ustawy o emeryturach pomostowych potwierdza taki sposób rozumienia omawianej rekompensaty. O ile bowiem w ust. 1 przewiduje on pozytywną przesłankę nabycia prawa do rekompensaty, którą stanowi legitymowanie się co najmniej 15-letnim okresem pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, które przy spełnieniu pozostałych warunków dawałoby przecież podstawę do nabycia prawa do emerytury w obniżonym wieku emerytalnym według dotychczas obowiązujących przepisów, o tyle w ust. 2 wymienia także przesłankę negatywną, stanowiąc, że rekompensata nie przysługuje osobie, która nabyła prawo do emerytury na podstawie przepisów ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Łączne odczytanie art. 2 pkt 5 oraz art. 21 ust. 2 ustawy jednoznacznie wskazuje więc, że w drugim z wymienionych przepisów nie chodzi o nabycie prawa do jakiegokolwiek emerytury, ale do emerytury w obniżonym wieku emerytalnym z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze na jednej z podstaw przewidzianych w ustawie emerytalno-rentowej. Niemożność wcześniejszego skorzystania z uprawnień emerytalnych na podstawie dotychczas obowiązujących przepisów stanowi bowiem ową szkodę, którą rekompensata ma naprawić przez przyznanie odpowiedniego dodatku do kapitału początkowego (art. 23 ust. 2 ustawy o emeryturach pomostowych). Dalej Sąd Najwyższy wyjaśnił, że zarówno art. 2 pkt 5, jak i art. 21 ust. 2 ustawy o emeryturach pomostowych posługują się tym samym pojęciem nabycia prawa do emerytury na podstawie przepisów ustawy emerytalno-rentowej, przy czym pierwszy z nich stanowi o utracie możliwości nabycia tego prawa jako jednym z (pozytywnych) elementów definicji rekompensaty, natomiast drugi z tych przepisów uznaje nabycie prawa do emerytury na podstawie przepisów ustawy emerytalno-rentowej za negatywną przesłankę prawa do rekompensaty. Kluczowa dla rozstrzygnięcia kwestii, kto może skutecznie ubiegać się o prawo do rekompensaty, a kto tego prawa zostanie pozbawiony, jest zatem prawidłowa wykładnia pojęcia „nabycie prawa do emerytury”, przy dokonywaniu której bez wątpienia pomocne będą odnoszące się do tego pojęcia wypowiedzi doktryny oraz orzecznictwa. Tak w doktrynie, jak i w judykaturze wyodrębnia się zaś nabycie prawa *in abstracto* (w wyniku kształtującego

działania norm prawnych na sferę prawną ich adresatów, którego istota wyraża się w tym, że spełnienie warunków określonych hipotezą normy prawnej w sposób konkretny, sprawdzalny i pozytywny sprawia, iż dyspozycja normy znajduje zastosowanie jako czynnik automatycznie kształtujący sferę prawną określonych podmiotów) oraz nabycie prawa *in concreto* (na podstawie decyzji administracyjnych dotyczących osób indywidualnie chronionych). W ubezpieczeniach społecznych regułą jest przy tym kształtowanie sfery prawnej ubezpieczonych i instytucji ubezpieczeniowej z mocy prawa. Dlatego też, prawa do świadczeń emerytalnych i rentowych powstają z zastosowaniem mechanizmu ich nabywania *in abstracto* (...). Generalną zasadę, zgodnie z którą prawo do świadczeń określonych w ustawie powstaje z dniem spełnienia wszystkich warunków wymaganych do jego nabycia, ustanawia art. 100 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Regulację tę rozumie się natomiast w ten sposób, że jeżeli wszystkie przesłanki nabycia prawa do emerytury (lub renty) zostały spełnione, to prawo do świadczenia powstaje nawet, gdy nie został złożony wniosek o jego przyznanie. Nabycie prawa *in abstracto* nie aktualizuje natomiast obowiązku instytucji ubezpieczeniowej do ustalenia i realizacji świadczenia, bez uprzedniego podjęcia przez ubezpieczonego stosownej czynności, to jest złożenia wniosku emerytalnego (rentowego), przez którą to czynność wnioskodawca ujawnia się jako uprawniony do świadczenia i zainteresowany jego realizacją. Przewidziany w art. 116 ust. 1 ustawy emerytalnej wniosek o świadczenie nie jest zatem elementem układu warunkującego nabycie prawa do emerytury, gdyż ten jest zawarty w przepisach ustawy określających warunki do przyznania tego świadczenia. Odwołując się do treści uchwały z dnia 20 grudnia 2000 r., III ZP 2/00 Sąd Najwyższy dalej wyjaśnił, że wniosek o przyznanie świadczenia stanowi jedynie żądanie realizacji powstałego *ex lege* prawa. Moment złożenia wniosku ma natomiast znaczenie dla określenia początkowej daty uruchomienia wypłaty emerytury lub renty. Zgodnie z art. 129 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, świadczenia wypłaca się bowiem poczynając od dnia powstania prawa do nich, nie wcześniej jednak niż od miesiąca, w którym zgłoszono wniosek lub wydano decyzję z urzędu. Ukształtowana tym przepisem relacja między nabyciem prawa do świadczenia a jego realizacją wyklucza możliwość wstecznego wypłacania emerytury lub renty, to jest za okres po nabyciu prawa do świadczenia a przed złożeniem wniosku o jego realizację, co ma zapobiegać zjawisku kapitalizacji świadczeń. Skoro nabycie prawa do świadczenia emerytalno-rentowego następuje z mocy ustawy z chwilą spełnienia przez ubezpieczonego wszystkich warunków wymaganych do jego powstania, decyzja organu rentowego ustalająca to prawo ma charakter deklaratoryjny. Ani data złożenia wniosku, ani data wydania decyzji nie przesądza więc o stanie prawnym mającym zastosowanie do oceny istnienia po stronie wnioskodawcy prawa do dochodzonego świadczenia. Wypada także przypomnieć,

że rozróżnienie powstania prawa do świadczeń emerytalno-rentowych i prawa do ich wypłaty występowało w ustawie z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (art. 73 i art. 99). Zatem istnienia prawa do świadczeń, wiążącego się ze spełnieniem warunków nabycia tego prawa nie można utożsamiać z przyznaniem świadczenia. Przyznaniem świadczenia jest ustalenie prawa do jego pobierania, a więc do wypłaty. Podsumowując powyższe rozważania, Sąd Najwyższy doszedł do przekonania, że rekompensata, o której mowa w art. 21 ustawy o emeryturach pomostowych, nie przysługuje osobie, która *ex lege* nabyła prawo do emerytury w obniżonym wieku emerytalnym na podstawie przepisów ustawy o emeryturach i rentach z FUS, chociażby nie złożyła wniosku o to świadczenie i nie uzyskała prawa do niego potwierdzonego decyzją organu rentowego.

Sąd Apelacyjny podziela powyższy pogląd wyrażony w powołanych orzeczeniach Sądu Najwyższego w całości i przyjmuje go za własny. Odnosząc powyższe rozważania do okoliczności niniejszej sprawy należy zatem wskazać, że Sąd Okręgowy dokonał prawidłowej wykładni obowiązujących przepisów i zasadnie przyjął, że skoro ubezpieczony W.K. faktycznie legitymował się wynoszącym 15 lat okresem pracy w warunkach szczególnych oraz spełniał pozostałe przesłanki do przyznania świadczenia emerytalnego na podstawie art. 184 ustawy emerytalnej, to nabył prawo do emerytury w rozumieniu art. 100 ustawy emerytalnej. To powodowało zaś, że spełnił negatywną przesłankę prawa do rekompensaty przewidzianą w art. 21 ust. 2 ustawy o emeryturach pomostowych. Przyznanie rekompensaty dotyczy tylko tych ubezpieczonych, którzy ze względu na niespełnienie choćby jednego ustawowego warunku nie mogli skorzystać z regulacji przewidzianych ustawą o emeryturach i rentach. Ubezpieczony natomiast wszelkie warunki spełniał. Nie ma znaczenia okoliczność, że w niniejszym postępowaniu domagał się uwzględnienia spornego okresu do stażu pracy w warunkach szczególnych. Twierdzenia, że wcześniej nie domagał się uwzględnienia spornych okresów jako okresów pracy w szczególnych warunkach, bowiem musiałby zrezygnować z pracy, w żaden sposób nie pozwalają na wydanie rozstrzygnięcia zgodnego z wnioskiem odwołującego się. Ubezpieczony mógł bowiem wcześniej złożyć wniosek o emeryturę pomostową i domagać się uwzględnienia do stażu pracy w warunkach szczególnych spornego okresu. Ubezpieczony pracował aż do uzyskania prawa do emerytury w wieku powszechnym, co wiązało się z tym, że większa była kwota odprowadzanych składek na emeryturę i w efekcie przyznane mu świadczenie jest wyższe, niż gdyby nie kontynuował zatrudnienia po uzyskaniu prawa do emerytury pomostowej. Przyznanie prawa do rekompensaty w takich okolicznościach prowadziłoby do sytuacji, w której ubezpieczony niejako „podwójnie” odniósłby korzyści z tytułu kontynuowania zatrudnienia aż do osiągnięcia wieku emerytalnego powszechnego, bowiem z jednej strony ustalony kapitał początkowy uległby zwiększeniu o przyznane

prawo do rekompensaty, a z drugiej, powiększany by był dodatkowo o składki, które z tytułu zatrudnienia były odprowadzane. Taka sytuacja natomiast nie mogła zostać uznana za dopuszczalną. Skoro ubezpieczony nie złożył wniosku o prawo do wypłaty emerytury pomostowej, mimo że *ex lege* takie uprawnienia już posiadał, to brakuje podstaw do uznania, że utracił możliwość nabycia takiego prawa. Wobec czego uznać należało, że W.K. utracił możliwość ubiegania się o odszkodowanie w postaci rekompensaty.

Mając na uwadze powyższe, Sąd Apelacyjny na podstawie art. 385 k.p.c. oddalił apelację ubezpieczonego.